

MONTOYA, Brauli; MAS, Antoni (2011).

La transmissió familiar del valencià.

València: Acadèmia Valenciana de la Llengua. 445 p.

Aquesta ressenya prové d'una visió catalana de la realitat sociolingüística valenciana, més exactament d'una visió relativament confortable de la cultura catalana en què la gent, la meua gent del barri de Gràcia de Barcelona, per exemple, llegeix i consumeix amb certa naturalitat en la llengua històrica del país. Montoya i Mas mostren amb claredat que aquest no és el cas a les terres valencianes: a causa de la castellanització ja secular, els valencians fidels a la llengua corren el risc d'esdevenir un arxipèlag catalanoparlant, dins d'un mar ja assimilat a la llengua i cultura assimiladores, dins d'un Levante que ofrena glòries a Espanya. Recordo que en un volum sobre *el español coloquial* a la ciutat de València, l'autor, Antonio Briz, en una postil·la feia esment que la presència del valencià era tan feble a la ciutat que la seva influència en el castellà local era pràcticament negligible. Davant d'aquestes diferències en els ritmes d'evolució sociolingüística el lector català està temptat de pensar amb cert desdeny que els valencians són una colla de gent tova i molla que ha abandonat la seva llengua històrica i es mobilitza poc per a salvar-la o per a recuperar-la. Quin error seria ensopegar amb aquest menysteniment! La castellanització de la burgesia també s'ha produït a Barcelona: recordem els Dexeus, els Barraquer, els Godó, per esmentar exímies nissagues amb poder i influència. El que sí que és cert és que uns segments de burgesia barcelonina (o catalana) s'han mantingut fidels a la llengua: els Cambó, els Carulla, els Millet (i Maristany, el pare!), capteniment que en els anys seixanta conduí certs cadells antifranquistes a pensar (un altre immens error!) que el català era la llengua de la burgesia, la llengua de la *pijeria*. El camaleonisme i l'ambivalència lingüístics són, doncs, comuns a tot el domini lingüístic, bé que amb diferents intensitats i cronologies. El fet característic de València és que les elits castellanitzades ocupen gairebé tot el poder, com si a Barcelona els *pijos* de Sarrià, les Corts i Sant Gervasi manessin als dos costats de la plaça de Sant Jaume. El cofoisme principatí és injustificat.

I passem al llibre. La portada (bon començament) és encisadora. Una mare dóna el pit a un nadó i el que li dóna, en lloc de llet, són lletres, la llengua. A la contraportada, en la mateixa línia, un biberó inclinat vessa, en lloc de llet, també lletres. Les dues imatges, gens casualment, coincideixen amb un cartell impulsat per la Xunta de Galícia, en què també una mare jove parlava al seu infant i que duia el títol «Falalle galego». Tots dos cartells, icònicament, recorden al lector la importància cabdal de la transmissió lingüística intergeneracional, tal com el clàssic Joshua A. Fishman ens ha recordat repetidament.

El volum té sis apartats. En primer lloc, es presenta el marc i la metodologia. En segon lloc, es repassa la cronologia de la transmissió lingüística intergeneracional, recurrent a la literatura valenciana de tota mena des del segle XVI. En tercer lloc, es descriuen els àmbits territorials d'aquesta castellanització, per la qual el valencià ha arribat a ser vist com un destorb per al progrés social. En quart lloc, s'enfila l'interessantíssim argumentari que justifica, racionalitza o emmascara aquesta castellanització. En cinquè lloc, es passa llista a les experiències de recuperació de la llengua, de revernacularització. Finalment, unes conclusions tanquen el voluminós text de quatre-cents quaranta-cinc pàgines.

Pel que fa a la metodologia, els autors assenyalen que han recollit entrevistes a sis-cents vint-i-dos informants de més de vint-i-cinc anys entre 1993 i 2009. Per fer-les han contactat amb informants a través del sistema de la bola de neu mitjançant escoles, associacions festeres, clubs, associacions i llars de jubilats. Aquests contactes posteriorment han fet de mitjancers per a posteriors informants. Sembla que entre els entrevistats hi ha poca presència de famílies que duen els fills a escoles concertades, que són aquelles on assisteixen els més castellanitzats. Un cert biaix, doncs, és inevitable. Cal recordar al lector que mostres estrictes són de mal recollir, perquè ens manca l'univers de parelles lingüístiques mixtes. També sembla que està infrarepresentat el nord del país, fet compensat per Bernat (2011). Pel que fa a la cronologia de la castellanització, els autors, seguint una línia iniciada per Montoya (1996), fan ús, molt gràfic i impactant, de diverses fonts literàries. Evidentment, la literatura tria i garbella elements de la castellanització, no ens en dóna un panòptic representatiu. Quant a la territorialització d'aquesta castellanització (els autors l'arriben a representar per barris de catorze zones urbanes del país), trobo a faltar que s'hagi descrit el grau d'immigració. No debades la castellanització valenciana és fruit simultani de l'abandó de la llengua per part de gent del país i alhora del desplaçament per part de població immigrant. El quart capítol, riquíssim en dades, proporciona una immensa mostra d'ideologies lingüístiques (anomenin-se com es vulgui: mentalitats, imaginàries, representacions), tant menyspreadores, com idealitzadores o distorsionadores. Els autors proporcionen una tipologia molt útil d'aquestes ideologies lingüístiques a les pàgines 294-295. Per a simplificar aquesta presentació de les mentalitats lingüístiques, tal vegada hauria estat útil tenir en compte les aportacions del text ja canònic de Schieffelin i Woolard (1998) sobre ideologies lingüístiques, recentment traduït al castellà. El cinquè capítol fa un repàs excel·lent de les possibilitats de recuperació de la llengua a les famílies, sobretot a partir de les línies educatives en valencià (un 29 % aproximadament, segons indiquen els autors). La lluita pendent és gairebé titànica perquè en zones com la ciutat d'Alacant sols un 3 % de ciutadans declaren parlar el valencià a casa.

La gran riquesa i qualitat de les dades que aporten Montoya i Mas ajuda a entendre per què ha succeït el que ha succeït a València, però també ajuda a entendre el que ha passat o passarà (a la Franja aragonesa, actualment, per exemple) en el domini lingüístic (és un oxímoron?). Vegem alguns exemples diversos d'aquestes dades, que podrien esperonar el lector a consultar i llegir amb voracitat el volum. Apareix la vella

idealització asocilògica, que la llengua mai no ha de morir («las buenas gentes que hablan y hablarán siempre el idioma que hablaron sus padres», p. 68). Es presenten anècdotes que mostren l'arrelament del valencià, quan alguns no l'havien abandonat perquè no podien, perquè no havien tingut ocasió d'abandonar-lo («Serenos, las onse pluviendo», p. 80), les denúncies contra la castellanització per part de prohoms tan conservadors com Milà i Fontanals o Antoni M. Alcover (p. 105). Impressionen les diverses manifestacions d'autodi («No tinc que parlar el valencià hasta que jo el castellà no el sàpia») i, potser encara més, la intolerància dels castellanoparlants contra la diversitat lingüística: es discriminen, fins i tot, els accents castellans poc purs (aquí ressona la trista imposició de la puresa: una sola església, un sol rei, una sola llengua).

Una minúcia terminològica. La recerca i el volum que se'n deriva han estat subvencionats per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. Aquest fet explica que el domini lingüístic de la llengua catalana sigui anomenat «domini lingüístic valencianocatalà» (p. 417)? Un servidor particularment no tindria inconvenient que s'estengués aquesta denominació, perquè massa sovint les picabaralles onomàstiques han estat estèrils o contraproductes.

En definitiva, Montoya i Mas ens han proporcionat, de manera extensa i intensa, un treball rigorós, seriós i estimulants. Rigorós i seriós perquè explica molt bé per què el país s'ha castellanitzat. Estimulant perquè dóna molts suggeriments no sols per a continuar estudiant el tema (a la Catalunya del Nord, on el procés gairebé s'ha consumat, i a les Illes Balears i a la Franja aragonesa, on hi ha senyals preocupants de castellanització familiar) sinó també per a combatre aquesta castellanització. En aquest sentit, l'obra no té solament implicacions acadèmiques sinó també polítiques. Cal continuar coordinant la recerca sobre la transmissió familiar de la llengua. I cal incidir i cal lluitar perquè no es perdi, perquè logopedes o pediatres o psicòlegs deixin d'aconsejar abandonar la nostra llengua. La situació és probablement descoratjadora però és reversible, amb la condició que sapiguem què està passant (com fa aquesta recerca modèlica) i que reaccionem amb organització i intel·ligència polítiques.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- BERNAT, Francesc (2011). «La transmissió lingüística en parelles mixtes de la plana de Castelló». A: BOIX-FUSTER, Emili; TORRENS, Rosa M. (cur.). *Les llengües al sofà: El plurilingüisme familiar als països de llengua catalana*. Lleida: Pagès, p. 57-88.
- MONTOYA, Brauli (1996). *Alacant: la llengua interrompuda*. València: Denes.
- SCHIEFFELIN, Bambi; WOOLARD, Kathryn A. (1998). *Language ideologies*. Cambridge: Cambridge University Press. [Edició castellana: *Ideologías lingüísticas: Práctica y teoría* (2012). Traducció de Susana Castillo, Lorena Hernández, Vítor Meirinho i Laura Villa. Madrid: Catarata]

Emili BOIX-FUSTER
Universitat de Barcelona